

MAKROEKONOMSKE PROJEKCIJE STROKOVNJAKOV EUROSISTEMA ZA EUROOBMOČJE¹

Strokovnjaki Eurosistema so na podlagi podatkov, ki so bili na voljo do 22. maja 2013, pripravili projekcije makroekonomskih gibanj za euroobmočje.² Realni BDP bo potem, ko je v prvem četrtletju 2013 ponovno upadel, tekom leta 2013 po projekcijah okrevale in v letu 2014 pridobil nekaj zagona. Okrevanje bo po pričakovanjih podpiralo zunanje povpraševanje, ki se bo postopno povečevalo in tako spodbujalo izvoz. Postopno naj bi se okrepilo tudi domače povpraševanje, sprva predvsem zaradi zniževanja rasti cen primarnih surovin, kar bo podpiralo realne dohodke, in zaradi akomodativno naravnane denarne politike, v letu 2014 pa tudi zaradi napredka na področju javnofinančne konsolidacije. Vseeno bodo obete glede srednjeročnih gibanj obremenjevala šibka gibanja na trgu dela in nujnost nadaljnjih bilančnih prilagajanj v zasebnem sektorju. Skupno bo realni BDP, ki se je v letu 2012 zmanjšal za 0,5%, po projekcijah v letu 2013 upadel za 0,6%, v letu 2014 pa naj bi se povečal za 1,1%. Inflacija, merjena z indeksom HICP, se bo po projekcijah v euroobmočju močno zmanjšala, saj naj bi z 2,5-odstotnega povprečja leta 2012 upadla v letu 2013 na 1,4%, v letu 2014 pa na 1,3%. Začetno znižanje bo predvidoma povzročila predvsem počasnejša rast cen hrane in energentov, pa tudi manjše znižanje inflacije po HICP brez hrane in energentov, ki se znižuje zaradi šibke gospodarske aktivnosti. Stabilni srednjeročni obeti odražajo medsebojno nasprotno učinke zniževanja cen energentov in manjšega odboja rasti cen hrane, kasneje, ko bo gospodarstvo okrevale, pa tudi učinke postopnega povečevanja domačih inflacijskih pritiskov, čeprav v zmernem obsegu, saj izkoriščenost zmogljivosti ostaja nizka.

Okvir 1

TEHNIČNE PREDPOSTAVKE O OBRETNIH MERAH, DEVIZNIH TEČAJIH, CENAH PRIMARNIH SUROVIN IN JAVNOFINANČNIH POLITIKAH

Tehnične predpostavke o obrestnih merah in cenah primarnih surovin temeljijo na tržnih pričakovanjih, s presečnim datumom na dan 14. maja 2013. Predpostavka o kratkoročnih obrestnih merah je povsem tehnične narave. Kratkoročne obrestne mere se merijo s 3-mesečno obrestno mero EURIBOR, tržna pričakovanja pa so izpeljana iz obrestnih mer terminskih pogodb. S to metodologijo dobimo povprečno raven kratkoročnih obrestnih mer v višini 0,2% v letu 2013 in 0,3% v letu 2014. Tržna pričakovanja glede nominalnih stopenj donosa 10-letnih državnih obveznic euroobmočja kažejo za leto 2013 povprečno raven 2,8%, za leto 2014 pa 3,1%. Glede na gibanja obrestnih mer na terminskih trgih in postopen prenos sprememb tržnih obrestnih mer na posojilne obrestne mere se pričakuje, da bodo tako kratkoročne kot dolgoročne bančne obrestne mere za posojila v drugi polovici leta 2013 dosegle dno in se nato postopoma povečevale. Glede cen primarnih surovin se na podlagi gibanj na terminskih trgih v

¹ Svet ECB je 2. maja 2013 sklenil, da se bodo projekcije objavljale v obliki srednjih vrednosti in razponov. Objava srednjih vrednosti bo po pričakovanjih povečala preglednost in dodatno izboljšala obveščanje o rezultatih projekcij, medtem ko je razpone treba razumeti kot sredstvo za izražanje negotovosti, s katerimi so povezane projekcije. Razponi temeljijo na razliki med dejanskimi vrednostmi in prejšnjimi projekcijami, ki se pripravljajo že več let. Širina razpona je dvakratnik povprečne absolutne vrednosti te razlike. Metoda za izračun razponov, ki vključuje korekcijo za izjemne dogodke, je opisana v dokumentu »*New procedure for constructing Eurosystem and ECB staff projection ranges*«, ECB, december 2009, ki je prav tako dostopen na spletni strani ECB.

² Projekcije Eurosistema skupaj pripravljajo strokovnjaki ECB in nacionalnih centralnih bank euroobmočja. Dvakrat letno se uporabijo kot eno od izhodišč za oceno Sveta ECB o gospodarskih gibanjih in tveganjih za stabilnost cen. Dodatne informacije o uporabljenih postopkih in tehnikah so na voljo v dokumentu »*A guide to Eurosystem staff macroeconomic projection exercises*«, ECB, junij 2001, ki je objavljen na spletni strani ECB.

dvotedenskem obdobju do presečnega datuma predpostavlja, da bo cena surove nafte Brent, ki je leta 2012 znašala 112,0 USD za sod, v letu 2013 upadla na 105,5 USD, v letu 2014 pa na 100,0 USD. Cene drugih primarnih surovin razen energentov, izražene v ameriških dolarjih, naj bi se v letu 2013 znižale za 5,6%, nato pa v letu 2014 zvišale za 0,5%³.

Za dvostranske devizne tečaje se predpostavlja, da bodo v obdobju projekcij ostali nespremenjeni na povprečni ravni, ki je prevladovala v dvotedenskem obdobju s koncem na presečni datum. Iz tega sledi, da bo devizni tečaj med eurom in ameriškim dolarjem (EUR/USD) v celotnem obdobju projekcij znašal 1,31, kar je za 1,8% več kot v letu 2012. Za efektivni tečaj eura je predpostavljeno, da se bo v letu 2013 zvišal za 2,8%, v letu 2014 pa ostal nespremenjen.

Predpostavke o javnofinančnih politikah temeljijo na proračunskih načrtih posameznih držav članic euroobmočja, ki so bili objavljeni do 22. maja 2013. Vključujejo vse tiste ukrepe politik, ki so jih nacionalni parlamenti že odobrili oziroma so že bili podrobno opredeljeni s strani vlade in bodo verjetno tudi sprejeti.

MEDNARODNO OKOLJE

Rast svetovnega realnega BDP (brez euroobmočja) se bo v obdobju projekcij po pričakovanjih postopoma okrepila in se s 3,6% v letu 2013 (enaka stopnja kot v letu 2012) rahlo zvišala na 4,2% v letu 2014. Poslovna klima in razmere na svetovnih finančnih trgih so se od začetka leta 2013 izboljšale, saj so se ublažila nekatera glavna tveganja, kot sta možnost strmega upada gospodarske rasti v ZDA zaradi fiskalnega prepada in možnost večje upočasnitve rasti na Kitajskem. Vseeno so slabši rezultati v nekaterih anketah o poslovnih tendencah v zadnjem času razkrili krhkost svetovnega gospodarskega okrevanja. Srednjeročne obete za glavna razvita gospodarstva še vedno poslabšuje več dejavnikov. Kljub določenemu napredku pri razdolževanju zasebnega sektorja je raven zadolženosti gospodinjestev še naprej povišana, v nekaterih gospodarstvih pa je še vedno zelo nujna javnofinančna konsolidacija. Druge ovire za rast (npr. visoka brezposelnost) izginjajo zelo postopno. Po drugi strani bo rast v nastajajočih tržnih gospodarstvih ob podpori živahne kreditne rasti predvidoma ostala močna. V vrsti teh gospodarstev je rast blizu potencialne in tako pomembno podpira svetovno gospodarsko rast. Svetovna trgovinska menjava se bo tekom prihodnjega leta predvidoma okrepila. Zunanje povpraševanje euroobmočja, ki je lani naraslo za 3,6%, se bo v letu 2013 po ocenah povečalo za 2,7%, v letu 2014 pa za 5,6%.

PROJEKCIJE RASTI REALNEGA BDP

Realni BDP euroobmočja je v prvem četrtletju 2013 upadel za 0,2% in se tako skrčil že šesto četrtletje zapored. Domače povpraševanje se je v letošnjem prvem četrtletju zmanjšalo predvsem zaradi velikega upada investicij, kar odraža šibko zaupanje in negativne učinke hladne zime, predvsem v gradbeništvu in zlasti v Nemčiji. Zasebna potrošnja se je rahlo povečala, državna potrošnja pa je nekoliko upadla. Izvoz se je v prvem četrtletju zmanjšal, čeprav manj kot uvoz, tako da je bil prispevek neto trgovinske menjave pozitiven.

³ Predpostavke o cenah nafte in hrane temeljijo na terminskih cenah do konca obdobja projekcij. Za cene drugih primarnih surovin brez energentov se predpostavlja, da bodo sledile cenam terminskih pogodb do prvega četrtletja 2014, potem pa se gibale skladno s svetovno gospodarsko aktivnostjo. Projekcije cen pri kmetijskih proizvajalcih v EU (v eurih), ki se zdaj uporabljajo za napovedovanje cen hrane, temeljijo na ekonometričnem modelu, ki upošteva gibanja mednarodnih cen prehranskih surovin. To so prve projekcije, pri katerih so bile uporabljene predpostavke o cenah pri kmetijskih proizvajalcih v EU.

Glede prihodnjih gibanj se pričakuje, da se bo realni BDP tekom leta 2013 povečal in v letu 2014 pridobil zagon. Okrevanje bo predvidoma podpiralo zunanje povpraševanje, ki bo postopno naraščalo in spodbujalo izvoz. Sčasoma se bo okrepi tudi domače povpraševanje, ki ga bo v začetnem obdobju spodbujalo postopno izginjanje negativnih učinkov hude zime na gospodarsko aktivnost, zlasti v gradbenem sektorju v Nemčiji. Domače povpraševanje bosta v začetku predvidoma spodbudila tudi znižanje rasti cen primarnih surovin, kar bo podprlo realne dohodke, in akomodativno naravnana denarna politika. V letu 2014 naj bi ga podprl tudi napredek v javnofinančni konsolidaciji. Vseeno bodo negativni vplivi na domače povpraševanje, ki izvirajo iz na splošno še vedno šibkega zaupanja potrošnikov in podjetij, skromnih gibanj na trgu dela in preostalih potreb po razdolževanju v zasebnem sektorju v nekaterih državah, po pričakovanjih v obravnavanem obdobju izginjali zelo postopno. Gledano v celoti bo okrevanje zgodovinsko gledano v obdobju projekcij ostalo šibko. Na povprečni medletni ravni se bo realni BDP v letu 2013 po pričakovanjih zmanjšal za 0,6%, vendar to odraža predvsem negativne učinke prenosa, ki izhajajo iz znižanja BDP proti koncu leta 2012 in v začetku leta 2013. V letu 2014 se bo gospodarska aktivnost po projekcijah povečala za 1,1%. Ta vzorec rasti odraža velik negativen prispevek domačega povpraševanja v letu 2013 in njegovo okrevanje, ki bo sledilo, v povezavi s pozitivnim prispevkom neto trgovinske menjave.

Izvoz v države zunaj euroobmočja bo po projekcijah tekom leta 2013 nekoliko okreval in v letu 2014 pridobil zagon, k čemur bo največ prispevala postopna krepitev zunanjega povpraševanja. Delež euroobmočja na izvoznih trgih, ki se je med leti 2009 in 2012 močno povečal zaradi izboljšane konkurenčnosti (merjene z relativnimi gibanji eurskih izvoznih cen zunaj euroobmočja v primerjavi z izvoznimi cenami konkurentov), se bo po projekcijah letos nekoliko zmanjšal, med drugim zaradi apreciacije eura v letu 2013, nato pa naj bi se do konca obdobja projekcij stabiliziral. Izvoz v države znotraj euroobmočja bo zaradi dokaj šibkega domačega povpraševanja v euroobmočju predvidoma rasel bistveno počasneje kot izvoz v države zunaj euroobmočja.

Podjetniške investicije bodo zaradi šibkega zaupanja, nizke izkoriščenosti zmogljivosti in negotovih obetov glede povpraševanja po projekcijah večino tega leta ostale na nizki ravni. Kljub temu se bodo od konca leta 2013 dalje predvidoma postopno povečevale, ob podpori postopno naraščajočega domačega in zunanjega povpraševanja, zelo nizkih obrestnih mer, dejstva, da bodo podjetja po več letih zmanjšanih naložb morala postopno zamenjati osnovna sredstva, in naraščanja profitnih marž. Vseeno bosta nadaljnje prestrukturiranje bilanc stanja podjetij in neugodni pogoji financiranja v nekaterih državah euroobmočja in v nekaterih sektorjih v obravnavanem obdobju verjetno še naprej zavirala pričakovano okrevanje podjetniških naložb, čeprav v vedno manjši meri. Stanovanjske naložbe se bodo v letu 2013 verjetno še zmanjšale in bodo v letu 2014 po pričakovanjih ostale šibke. K temu bodo največ prispevala nadaljnja prilagajanja na stanovanjskem trgu v nekaterih državah, šibka rast razpoložljivega dohodka in še vedno šibko zaupanje potrošnikov. Ti neugodni učinki bodo po pričakovanjih več kot odtehtali relativno privlačnost stanovanjskih naložb v nekaterih drugih državah, v katerih naložbe v stanovanjske nepremičnine podpirajo zgodovinsko nizke obrestne mere za hipotekarna posojila. Državne naložbe se bodo v obdobju projekcij predvidoma zmanjševale, saj bo več držav v euroobmočju izvajalo ukrepe za konsolidacijo javnih financ.

Tabela 1 Makroekonomske projekcije za euroobmočje

(povprečne medletne spremembe v odstotkih)¹⁾

	2012	2013	2014
HICP	2,5	1,4 [1,3 – 1,5]	1,3 [0,7 – 1,9]
Realni BDP	-0,5	-0,6 [-1,0 – -0,2]	1,1 [0,0 – 2,2]
Zasebna potrošnja	-1,3	-0,8 [-1,1 – -0,5]	0,6 [-0,5 – 1,7]
Državna potrošnja	-0,4	-0,1 [-0,6 – 0,4]	0,6 [-0,1 – 1,3]
Bruto investicije v osnovna sredstva	-4,2	-2,9 [-4,1 – -1,7]	1,8 [-0,9 – 4,5]
Izvoz (blago in storitve)	2,9	0,8 [-1,0 – 2,6]	4,1 [0,3 – 7,9]
Uvoz (blago in storitve)	-0,7	-0,7 [-2,5 – 1,1]	3,8 [0,1 – 7,5]

1) Projekcije realnega BDP in njegovih komponent temeljijo na podatkih, ki so prilagojeni za število delovnih dni. Projekcije uvoza in izvoza vključujejo tudi trgovinsko menjavo znotraj euroobmočja.

Zasebna potrošnja bo zaradi stabilizacije realnega razpoložljivega dohodka ostanek leta 2013 po pričakovanjih ostala večinoma nespremenjena. Stabilizacija na splošno izhaja iz dejstva, da učinki nadaljnjega zmanjšanja zaposlenosti in zniževanja dohodkov razen plač izničujejo prispevek višjih realnih sredstev za zaposlene, ki se povečujejo med drugim zaradi zniževanja inflacije. Rast zasebne potrošnje bo v letu 2014 predvidoma dobila nekaj zagona, k čemur bosta prispevala napredek pri javnofinančni konsolidaciji in ponovna rast dohodkov od dela, ko se bodo razmere na trgu dela izboljšale. Državna potrošnja bo zaradi ukrepov za javnofinančno konsolidacijo v letu 2013 po projekcijah večinoma stagnirala, v letu 2014 pa naj bi se nekoliko povečala.

Uvoz iz držav zunaj euroobmočja bo tekom leta 2013 predvidoma okreval, vendar bo njegovo rast še naprej omejevalo oslABLJENO skupno povpraševanje.

Kriza je verjetno negativno vplivala na potencialno rast, vendar natančna razsežnost tega vpliva ostaja izjemno negotova. Obete za rast potencialnega proizvoda najbolj poslabšujejo še vedno šibka gibanja na področju zaposlenosti in naložb. Ob takšnih obetih za rast realnega BDP bo proizvodna vrzel po projekcijah ostala negativna, čeprav je natančen obseg težko oceniti.

PROJEKCIJE CEN IN STROŠKOV

Skupna inflacija v euroobmočju, merjena z indeksom HICP, ki je v letu 2012 znašala povprečno 2,5%, bo v letu 2013 po projekcijah upadla na 1,4%, v letu 2014 pa na 1,3%. Tekom leta 2013 naj bi se močno zmanjšala zato, ker bosta rast cen energentov in v manjši meri rast cen hrane strmo upadli s povišane ravni, ki sta jo dosegli v letu 2012. Rast cen energentov naj bi se deloma znižala zaradi navzdol usmerjenih baznih učinkov, ki izhajajo iz pričakovanega pojemanja učinkov pretekle rasti cen nafte in predpostavljenega postopnega zniževanja cen nafte v obdobju projekcij. Podobno bodo na rast cen hrane v začetnem obdobju predvidoma vplivali navzdol usmerjeni bazni učinki, ko bodo učinki pretekle rasti po pričakovanjih postopno izginili, kasneje pa navzgor usmerjeni pritiski, povezani s predpostavljenim povečanjem mednarodnih in evropskih cen prehranskih surovin v obdobju projekcij. Inflacija brez hrane in energentov se bo po projekcijah letos rahlo znižala, kar odraža šibko dinamiko

gospodarske aktivnosti. V letu 2014 se bo po pričakovanjih malenkostno povečala, saj se bo gospodarska aktivnost predvidoma nekoliko okrepila. Zunanji cenovni pritiski so v minulih mesecih zaradi apreciacije eura v letu 2013 ter padca cen nafte in drugih primarnih surovin nekoliko popustili. Tako se bo medletna stopnja rasti uvoznega deflatorja po projekcijah v letu 2013 močno znižala in se proti koncu obdobja projekcij postopno povečevala, ko bodo navzdol usmerjeni učinki pretekle apreciacije eura postopno izginili, cene neenergetskih surovin zvišale, povpraševanje po uvozu pa pridobilo zagon.

Kar zadeva domače cenovne pritiske, bo medletna stopnja rasti sredstev za zaposlene v letih 2013 in 2014 predvidoma ostala na splošno stabilna. Ob upoštevanju pričakovane upočasnitve rasti cen življenjskih potrebščin naj bi se realna sredstva za zaposlene v obdobju projekcij po upadu v letih 2011 in 2012 nekoliko povečala. Rast stroškov dela na enoto proizvoda bo po projekcijah v letu 2013 ostala razmeroma visoka in na približno enaki ravni kot leta 2012, zatem pa naj bi se zaradi cikličnega povečanja rasti produktivnosti v letu 2014 upočasnila. Profitne marže, ki so v letu 2012 močno upadle, se bodo v letu 2013 po pričakovanjih še nekoliko znižale, k čemur bosta največ prispevala šibka domača aktivnost in razmeroma veliko povečanje stroškov dela na enoto proizvoda. Kasneje bosta počasnejša rast stroškov dela na enoto proizvoda in izboljševanje gospodarskih razmer po pričakovanjih podpirala okrevanje profitnih marž. Povečanja nadzorovanih cen in posrednih davkov, ki so zajeta v načrtih za javnofinančno konsolidacijo, bodo v letih 2013 in 2014 po pričakovanjih razmeroma veliko prispevala k inflaciji, čeprav manj kot v letu 2012.

PRIMERJAVA S PROJEKCIJAMI IZ MARCA 2013

V primerjavi z marčnimi projekcijami strokovnjakov ECB je bila napoved rasti realnega BDP za leto 2013 popravljena rahlo navzdol, predvsem zaradi upoštevanja najnovejših objavljenih podatkov o BDP. Napoved rasti realnega BDP za leto 2014 je bila zaradi spodbujevalnih učinkov nižjih obrestnih mer in nižjega efektivnega deviznega tečaja eura popravljena rahlo navzgor. Kar zadeva inflacijo, je bila napoved za leto 2013 popravljena navzdol, kar odraža predvsem nižje cene nafte v ameriških dolarjih, ki jih samo delno izravnava nižji efektivni tečaj eura.

Tabela 2 Primerjava s projekcijami iz marca 2013

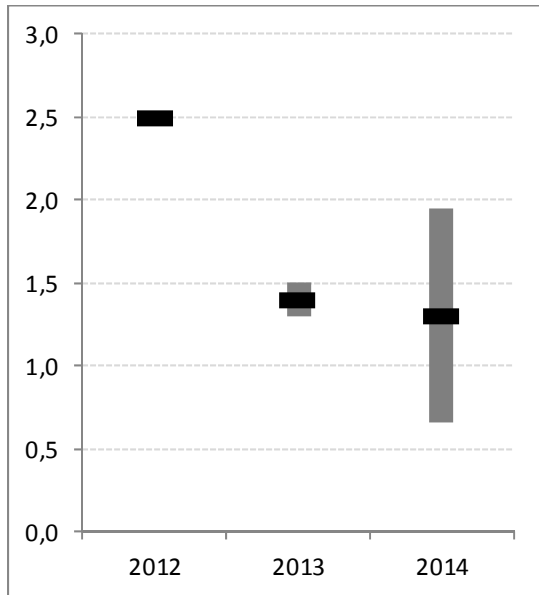
(povprečne medletne spremembe v odstotkih)

	2013	2014
Realni BDP – marec 2013	-0,5 [-0,9 – -0,1]	1,0 [0,0 – 2,0]
Realni BDP – junij 2013	-0,6 [-1,0 – -0,2]	1,1 [0,0 – 2,2]
HICP – marec 2013	1,6 [1,2 – 2,0]	1,3 [0,6 – 2,0]
HICP – junij 2013	1,4 [1,3 – 1,5]	1,3 [0,7 – 1,9]

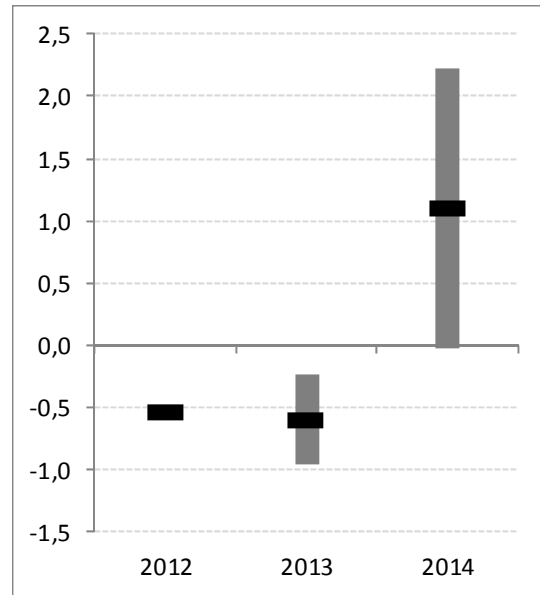
Makroekonomske projekcije

(povprečne medletne spremembe v odstotkih)

HICP euroobmočja

b) Realni BDP euroobmočja¹⁾

1) Projekcije rasti realnega BDP so prilagojene za število delovnih dni.

Okvir 2

NAPOVEDI DRUGIH INSTITUCIJ

Številne napovedi za euroobmočje pripravljajo tudi druge mednarodne organizacije in zasebne institucije. Te napovedi niso povsem primerljive niti med seboj niti z makroekonomskimi projekcijami strokovnjakov Eurosistema, saj so bile dokončane v različnih časovnih obdobjih. Poleg tega za izpeljavo predpostavk o javnofinančnih, finančnih in zunanjih spremenljivkah, vključno s cenami nafte in drugih surovin, uporabljajo različne metode (ki včasih niso v celoti razložene). Razlikujejo se tudi glede metod prilagoditve za število delovnih dni (glej spodnjo tabelo).

Po napovedih drugih institucij, ki so trenutno na voljo, naj bi se realni BDP v euroobmočju leta 2013 zmanjšal za 0,3% do 0,6%, kar je znotraj razpona projekcij, ki so jih izdelali strokovnjaki Eurosistema, in primerljivo s srednjo vrednostjo -0,6%. Leta 2014 naj bi se realni BDP zvišal za 0,9% do 1,2%, kar je znotraj razpona projekcij strokovnjakov Eurosistema in primerljivo s srednjo vrednostjo 1,1%.

Kar zadeva inflacijo, napovedi drugih institucij za leto 2013 kažejo na povprečno medletno inflacijo po HICP med 1,5% in 1,7%, kar je nekoliko višje od razpona in srednje vrednosti projekcij strokovnjakov Eurosistema. Za leto 2014 se pričakuje, da bo povprečna inflacija znašala med 1,2% in 1,6%, kar je znotraj razpona iz projekcij strokovnjakov Eurosistema in primerljivo s srednjo vrednostjo 1,3%.

Primerjava napovedi rasti realnega BDP in inflacije po HICP za euroobmočje

(povprečne medletne spremembe v odstotkih)

	Datum objave	Rast BDP		Inflacija po HICP	
		2013	2014	2013	2014
MDS	april 2013	-0,3	1,1	1,7	1,5
Survey of Professional Forecasters	maj 2013	-0,4	1,0	1,7	1,6
Consensus Economics Forecasts	maj 2013	-0,5	0,9	1,6	1,6
Euro Zone Barometer	maj 2013	-0,4	1,0	1,6	1,6
OECD	maj 2013	-0,6	1,1	1,5	1,2
Evropska komisija	maj 2013	-0,4	1,2	1,6	1,5
Makroekonomske projekcije strokovnjakov Eurosistema	junij 2013	-0,6	1,1	1,4	1,3
		[-1,0 - -0,2]	[0,0 - 2,2]	[1,3 - 1,5]	[0,7 - 1,9]

Viri: Gospodarske napovedi Evropske komisije (pomlad 2013); IMF World Economic Outlook (april 2013); OECD Economic Outlook (maj 2013); gospodarske napovedi podjetja Consensus Economics; MJEconomics in anketa ECB Survey of Professional Forecasters.

Opombe: Makroekonomske projekcije strokovnjakov Eurosistema in napovedi OECD navajajo medletne stopnje rasti, ki so prilagojene za število delovnih dni, medtem ko Evropska komisija in MDS objavljata medletne stopnje rasti, ki niso prilagojene za število delovnih dni v letu. Druge napovedi ne navajajo, ali temeljijo na podatkih, ki so prilagojeni za število delovnih dni v letu ali ne.

© Evropska centralna banka, 2013

Naslov: Kaiserstrasse 29, 60311 Frankfurt na Majni, Nemčija
 Poštni naslov: Postfach 16 03 19, 60066 Frankfurt na Majni, Nemčija
 Telefon: +49 69 1344 0
 Faks: +49 69 1344 6000
 Spletna stran: <http://www.ecb.europa.eu>

Vse pravice so pridržane.

Razmnoževanje v izobraževalne in nekomercialne namene je dovoljeno ob navedbi vira.